

TABACAKACA NI BULA

COVID-19 IVAKASALA ENA VEISIGA - VUKELULU, MATAI NI EVERELI, 2020

#EdaRawataVata

Ena gauna oqo ese vakadeitaki tikoga e 5 na kisi ni matetaka na COVID-19 e Viti. Ena qai vakasala tale yani na Matanitu kevaka ena dua na veisau. Ni valuta tiko na matanitu na dewa ni coronavirus, esa tomana tale tikoga na vakavinakataki ni walewale ni noda rawa ni vakadeitaka na tarovi ni dewa ni manumanu meca ni matetaka oqo ena noda vanua.

Na iwalewale esa vakayacori oqo me vaka na tauyavutaki ni vanua ni dikevi matetaka e Viti raraba, na sogo ni noda veiyalayala ni vanua, na vakatabui ni vakasoqoni vata vakalewelevu, na vakatabui ni waqa kei na waqavuka usa pasidia kina veiyanyanu, kei na vakatabui ni veilakoyaki mai na 10pm kina 5am.

Ni sa vakayacora kece oqori na Matanitu e Viti ena vukumuni, sa gadrevi talega moni vakayacora kina e dua na ka ena vukuda.

E tiko beka e dua na iwali ni COVID-19?

Me tekivu mai na gauna sa tekivu veitauvi kina na COVID-19, e se bera ga ni kune edua na kena iwali ena gauna oqo. E dina ni levu na veimatani era sa kumuna vata kina na nodra iyau, e se bera ga ni kunei rawa edua na icula ni coronavirus. Me yacova mai e daidai e se bera talega ni dua na kena wainimate e vakadeitaki mai vei ira na vuniwai ni rawa wali kina na COVID-19.

O ya na vuna esa vakauqeti kemuni kina na lewe ni noda vanua na Tabacakaca ni Bula e Viti moni qaqauni tikoga, ka kakua ni vakaiatabi ena dua na bisinisi, cakacaka se veivoli e tukuni kina ni rawa ni walia na manumanu meca ni matetaka oqo.

Me vaka beka na vuanikau e volitaki ena makete, na veimataqali wainigunu, vale ni ti, se dua tale na wainimate me vaka na vuanikau ni kemesi, ka sega ni walia na manumanu meca ni matetaka oqo.

Kevaka o tarai koya e dua e tauvimate se o vakila na matetaka, se na ivakatakilakila ni COVID-19 e rawa ni o qiri ena gauna o vinakata 24/7 kina naba ni talevoni ni veivuke sega ni saumi oya na 158.

Ia na cava sara mada o cakava ena nomu bula ena veisiga me tarova na dewa ni coronavirus?

O ni sa kerei sara vakabibi na lewenivanua moni vakadeitaka tikoga e veigauna na tiko veiyawaki ena 1 kina 2 na mita mai vei ira tale eso.

Oqo e dua na ivakarau mo sa vakamatautaka vakataki iko, baleta ni rawa ni cakava na tamata yadua me tarova kina na veitauvi ni manumanu ni mate oqo ki vua e dua tale.

Qoka e dua na ikalawa bibi me vakadeitaka me kua ni dewa na matetaka oqo vei ira na lewe levu. Me tabu na bosebose vata kei ira na tamata se na soqo vata vakalewelevu ka dau dredre kina na nomu yawaki koya e tikivi iko. Ni o ni yatudua tu ena baqe, ikelekele ni basi, supermarkets, vakadeitaka tiko na kemu yawa mai vei koya e duri tiko e liu se e muri vei iko.

O koya e tauvi koya tiko e rawa ni sega ni kune vua e dua na ivakatakilakila ni oti e vica vata na siga na tauvi koya. Kevaka e lako yani kina vanua ni veilakoyaki ni lewenivanua ka veitaratara kei ira me vakaga ni sega ni kune vua na kena ivakatakilakila, na matetaka oya e rawa ni dewa yani kina 406 na tamata ena loma ni 30 na siga.

Ni o vakadeitaka tiko na nomu veiyawaki kei na dua tale ena 1 kina 2 na mita, sai vakaraitaki ni nomu sa vakayacora tiko na nomu itavi. Ni o yawaki koya tiko ena 1 kina 2 na mita o sa muduka tiko na sala ni kena dewa na manumanu meca ni mate oya vua e dua tale.

Vakatikitiki iko

Kevaka sa tiko vei iko na ivakatakilakila ni COVID-19, na tuburi katakata ni yagomu, na vu mamaca, na taqa ni nomu icegu, totolo sara mo korotinitaki iko. Kena ibalebale ga tiko vakayawa mai vei ira na lewe ni nomu vuvale, itokani, daulomani me tarova kina na dewa ni manumanu meca ni mate.

Na korotini sai koya nomu tawasei ira na tamata e ra bula vinaka era veitaratara kei na dua e tauvimate me kilai e mani yaco mera tauvi mate se sega. E ra na korotinitaki ga e vale ia e namaki mera vakabibitaka sara na tiko veiyawaki ena gauna ni korotini.

Ni osa korotinitaki ga, qiri sara kina Tabacakaca ni Bula ni Viti ena naba ni veivuke sega ni saumi na 158 mo taroga na cava mo cakava tarava.

Era na sikovi iko mai ena nomu itikotiko o ira na Vuniwai kei na nasi mera vukei iko.

Na cava au rawa ni cakava meu taqomaki au kina?

- Savata na ligamu ena sovu kei na wai se dua wainimate ni isava liga
- Kua ni tara na matamu, ucumu kei na gusumu
- Kua ni wasea vata na iyaya ni kana, tavaya, bilo kei na tavako
- Tabonaka na gusumu ena itavoi pepa se ena ilokiloki ni ligamu ena veigauna kece o vu se suru kina
- Kua ni wasea na itukutuku rogo vukavuka ka itukutuku veivakacalai baleta na COVID-19. Vakayagataka na sala ni itukutuku vakadeitaki me vaka na website ni Tabacakaca ni Bula (<http://www.health.gov.fj/>) se na neitou iVola Mata se na website ni WHO (www.who.int).

Kevaka drau a veitaratara voleka kei na dua e sa vakadeitaki ni tauvi koya tiko na COVID-19 se o tiko ena dua na vanua e veitauvi tiko kina na kena manumanu meca ena loma ni 14 na siga sa sivi ka vakila ni o tuburi katakata se vuvu se dredre se taqa nomu icegu qiri sara vakatotolo kina naba ni talevoni sega ni saumi na 158 ena ivakasala ni veika tale eso mo cakava.